

լուս,՝ երիէ և բուրլիցէյ՝ եկեղեցց մէջ զտէկաման բռորիթօնագագատ արիէկ։ Որ բանը մէկի դիմար ուժիվիլէ, որով հետեւ կնոքները այսպէս բան չենք լսուի եւ չենք տեսիլ, եւ աեր խալորդին տեսն զմէկ գահանամ անոնքը հայր սիմէն առոքերիօք զրիին։ որն որ մեզին ամենեւիմ չի ուժիվիլ, զերայ, մէն որ ծեր է եւ այնքան հըսքէրիածիս՝ չունի, նայ անհարին կոթիլ մզի թէ կարսոյ կարսափերւու, վասն որց կու ինդրինք զգերապայծառութիւնդ, որպէս զմբր հայրն, որ չի ինչպիս, մզի այս կրածին անէլու եւ զատր առաջի սորերիօն, այսինքն զայր Ղաղարն տեղ հապատելու, եւ սորերիօրութեանը մէջ զնէլու, որով հետեւ գիտնէր, որ գերապայծառութիւնդ մեր հայրնիս, եւ այս սէկենէնէին ալ գերապայծառութեանդ մօսէն ունի զսէրէնտէնձիւն։ Անոնք այդպէս հանգչպելով, տէր գարուղան գնաց վենետիկն նըթալուն մէծ առախութիւն անացիէ մեր հասարամն, եւ գրինին ալ վենետիկ Արք-հօրին, որ մզի ալ շատ չի իրիէ զաէր գարուղան, որ չիւր գոյգակղութիւն մեր ժողովրդեան մէջ: Վասն որց իմաց կամինք գերապայծառութեանդ, որ գաղութիւն վենետիկու Արքահայրը մօսէն գար զիրմ զերապայծառութեանդ, վասն այս բանի, նայ գիտութիւն ունենաս, որ մեր կամին է, որ ալ շատ տէր գարուղան մեր քաղաքը չի գովիլ։

(Հարուսաւէլի)

ՅՈՒՆ. ԱՆՁԻՆ



ՄԱՏԵՆԱԽՈՍԱԿԱՆ

ԳՐՈՒԹԱԳՐԻ ԳՐՈՒԹԱԾԱՑ ՎԵՐՈՒԲՈՒՅՔ

Ի-իւզանքեան իմաստաէր Սարկաւագին առուանի սարապիտթիւնը, զոր մեր նախնիք փութացած էին թարգմանել արդէն բաւական կանոնի, ոյն դոք երեւն է որոնք հայ ճեռադրաց մէջ շատ ցանցաւ կը քանուին: Հաստիսուր մէջ ծախ-

¹ Հայ զարմանավիք բան, ագրային՝ հայոց յատկացաւ անուններն այս կերպով ին փոխէն: Ապրանց կը ըստ Martinus. Աքանանուո՞ւց Augustinus. Մինաց Michael. ու Հռո Կարպատուո՞ւց Carolus.

² Այս բան կ'ընէին՝ արդայինք թէրեւ անոր համար առարց ոտքն էրեւ յատկացաւ անուններով՝ արքի լրացնեն: Եւ կամ անոր համար, որ անոնց հանց ցըսնա:

³ Հայու. Է. Փորձառութիւն, տեղեկութիւն: և կախում ունենալոց կախութիւն: և ի դիպուածիք որ. թէ որ:

զնենեսից հաւաքման մէջ, ամբողջ կամ գրեթէ ամբողջը – վասն զի տակուին՝ համամատութեամբ յոյն բնագրին շատ տողեր թէ երի կ'երեւան, – կոյ մուկ ծախութ օրինակի մը մէջ, այս է Մէծ. Անուննեան նորը հարց ճեռագիրը կ. Պոլիս: Հաստիսուրը շատոնց հաստապահուած էր, Սմբողինի հրատապակութեան ալ կրիին փողոքը եղան իր տասն տարի յառաջ, բայց պյանէս լու փոր մասից, մինչեւ ոյս օրեա ամբողջապին լցոյ առես վենետիկութեամբ հարց մասէն, եւ արձ՝ ամէն կողման նետեալ հրատարակութեամբ մը: Ասոր մասին կ'արժէ քանի մը խոր ընել, նպատակ ունենալով ոչ ոյնչափ նոր բան մ'ընելու, որչափ ընդհանուր գործիքն նկատուած համար ամէնուի եւ ամփոփ անելիքութիւնն մը տուլ, յառալով որ պարագիւն եղած է ըլլար ոյս կամ այն առաջինուով:

Թէ Պիրիդեայ վեցորդեց հայ թարգմանութիւն մը կար, ծնաօթէ եր շատուած վենետիկույ հատակուորդ գործածած է արդէն Հ. Մ. Աշերեան և այսինքնէն բաւագրոց, մէջ, որուն սիլիզն ալ կամ հեղինակաց յանին մէջ կը գրէ: «Պի-ի՛: Հարուսէ թիւնուածոց Գերդեայ Պիրիդեայ յոյն առաջապէտի եւ քարուղարի յաւուրած Հերակիլի կայսերի ի մերոց վեցօրեայ արարածթեան: ի մին և բարու որդեւու մեղմուլ ի հայ բարբառ արձակ շարտարագութեամբ, պահուզ քայլ յանափան ուն դոյց նոյն հայուղակ հայկաբանութեան: ի մէ ունի և սէնի և սէնի մոռս ունինք զայ հոռոտուած վեցորդը՝ Պիսէտիւ և պատուածիւն ալ, —) վաղամեսի Հ. Արօնի Ասքրեան: Ինըը գոստ է գեղցիկ յառաւած մը, որոն նիւթն է Հեղենարանութիւն եւ Հեղենարան թարգմանութիւն հայկակն լըզու, գոր Զ-Թ³, ի նկատ ունենալու թարգմանութիւն թիւներն Սա. Սիւնեցոյ եւ պյու սրոնիք միացնուած թարգմանութիւնն Սա. Սիւնեցոյ է պարզ արդէն արդէն ալ լըզուվ Պիսէտէս, եւ իշրեւ նախնեաց յիւտիք արժանաւոր պատասիք մը, կը դէն կից նոյնը, իր 186—7 առզ ամբողջէ: 2-

¹ Հայկաց Բագ. (Վենետ. 1838) Ա. 18: Աւել առաջ ալ Սոմային նախնական եր հայ թարգմանութեանց ցուցանիք մէջ առ Սոմա. Quadro delle opere di vari autori anticamente tradotte in Armeno: Venezia 1826, p. 32:

² Հայու-իւղու 1875, էլ 118-125:

³ Ընդ՝ էլ 122-5: Հրատարակուած են յանականի առաջն 85-109, 149-160, 187-217, 220-32, 242-270, 338-38, 371-3, 379-Ք1, 383-401, 883-91, 896-7: Թարգմանութիւնն մ'ալ ըլլարվ Պիսէտէս, եւ պահուած թարգմանութիւնն մ'ալ ըլլարվ Պիսէտէս, եւ իշրեւ նախնեաց յիւտիք արժանաւոր պատասիք մը, կը դէն կից նոյնը, իր 186-7 առզ ամբողջէ: 2-

ապրին մասին հոս բան մը չէ նշանակուած։ Բայց անոր մասին ալ խօսած է նոյն հեղինակն ուրիշ յօդաւածի մը մէջ, որ որչափ կը տեսնենք՝ անձանօթ մասաց և Քիմիայի խոնդով քաղաքներուն։ Այս յօդաւածն է «Ըգհանուր տասաւթիւն մը ասիւն» նեաց Թարգմանութեանց կայս գատառանու ընելու ուրիշի միջի այլոց՝ յատկապէս քննութեան եւ գէմ առ գէմ համեմատմէան տառաւած են ղիմիթեայ այս պատառին։ զորոնք կը տանենք Վարդանյան Արարուց անմագիր մէխութեան մէջ, և ուր կը ծանացուի թէ Անենեկոյ պատառիկ կը դանուի քերականութեան մը ծայրը։ Այս երկու հէտուն մասին ուրիշ մէջ, հօս միայն նշանակին որ Սուբրենու ոյս վերջին տեղ է Արդանայ քով եղած Ղիմիթեայ կորունդուն մասին այնպի պահանջ չի խօսիր միշտ կարելի կը համարի որ Վարդանյան թէ արդմանաթիւնն ըլլան։ Այսուի Անենեկոյ համակարգութեան ։

Ամբողջական օրինակին գտնուիր Հարց Անտեսանց գրասանն ծանաւացած էր 1880ին Նորոյր։ Գանի մը տարի ետքը Հ. Գարեգին նախնաց Թարգմանութեանց շրբել մը յիշելով Ղիմիթեայ գէմն, որմէ օրինակ քանի մը տար ալ կը գէմ, կը ծանաւացուի որ նոյն ամբողջականին բնդօրինակութիւն մը ընդունած ըլլանով։ Անենեկոյ մամիչն շուտով լցու պիտի տանէն գործը, իսկ իր Թարգմանչէ կարելի ի համարէք առաջնորդ տանէն Արդանայ։ Յանոր տարին արդմանը արդարականութիւնը՝ որ նոյնպէս կիսատ մասց։

այս հատուածն գրտ եր ի Քիմիային «Ուուգիւու» և Պուտուի և Առա հէտականին այս քերպութեանը ուրիշ պարզաբնակ գրտեանց մէջ կիրարացն է այս գրանց։ 1910 տար լսու, որևէ մաս 84 տար է մէր ներմարդու յանձնական առջևուն լսուածը։

Հ. Բայրութիւն, 1875, էջ 352-71.

Հ. Արդանայ համարութիւնին տար էջ 354-7. մեադրի մասին շատը առ քի մէկոր։

Հ. Համար, այս էջ 257 Արարագու կոնսուլ ու ու Արդանայ պատրի մաս իւ անձանտ մէջ Ղիմիթեայ համար առանձիւ, ոյս թշուզու ուրիշ գոյս միայնութեաններ տառ էր այսպիս կիմիայի կամ անձու Թարգմանչանին մէջ առանձիւ իւս պատշտ դատավոր միայնութեաններ տառըն էր, ենու։

Հ. Սորոյ, «Հայկական բարագանաթիւն», Ե. Պոլիս, 1880, էջ 61-21։ Խորաց բառ քննութեան տառ էր այսուց արարութիւն կերպութեան (այս էջ 61-8), որու Անենեկոյ պարզաւութեան մէջ ընթերցմանը կ'ազդէ Անենեկոյ Հարց ճականութիւն համար, որ «Եթ զրոյն համար թէ իւ մէ մասնաւ պարզաւութեանը գ գու զի պատասխանութեանց պատասխանութեան Անենեկոյ մասնաւագարանին զիւուաց զարգանաւութեանց մէջ անձի առաջնորդ էր մէջ, ... ահա առէ առաջնորդ էն ցանչով պիտի պահպանին են։»

Հ. Գ. Զարյա, «Մասնաւագարան հայկական Թարգմանչանց նախնաց», Անենեկոյ Արարագունց քարտիկանու Մէխութիւնն ընթերցան, եւ պատասխան առաջնորդ յանուի կերպ առաջնորդ պարզաւութեանց անութեանով ընթայել, թէ պատասխանին եւ իր ժամանակաց պարզեալ ընթայել, թէ պատասխանին եւ առաջնորդ իր առաջնորդ է զարա Շնորհիւն ու ուրած են առաջ։ Բայց նոյն կամաց պահպանին պահպանին իւս պահպանին է առաջնորդ էն առաջ։»

բակութեան էնեւութերիթիւն կառա։ Եւ ոյս երկու կողմանէ, երկուը ալ ի վերջը թէ երի մեալով։ Միհանգիւն Անտառական Հարց ձեւաւարին համեմատած համարական կասա է, Աթաւանա նաև Ցիրյան, որ Պիսիդեայ թէ արդմանին ու կամունքին ու կը համուրէ Կոյն ինկ ինքն Ստեփանոս Ավելինի, բայց հասարական թիւնը կիսու մասց, ինչպէս պահմ կը ծանացանէ «վիհագոյն հրամանաւ ... ի կես ու զույգ թէ առեալ գործն» զամ ձիս ի հաւառը աշխան հոյրենեաց զանուելով։ Ճշշու նոյն ժամանակ Հարց, որը ամենայն կերպ դիրքութիւն եւ ընդունեանութիւն ըրին մեջ, ու միայն օրինակելով եւ առաջ իրենց քով գտնուած Ղիմիթեայ այսինքն ամբողջ գործը, այս նաև յանձնելով մեջ զենապէին ի քննութիւն եւ համազուտութիւն եւն։ Արգեանքը ալ յանոր թուով կը գտնենք նախ սախ Ղիմիթեայ իմաստարին վարդը եւ իր Ենցորդը քառամարդին հարերն թէ արդմանութիւնն եւ ձեռադիրը, ուր թարգմանիչը կը համուրէ Անենեկոյ պատասխանիրը։ Եւ առող կիր արդէն կը սկսի ընապէրին հրամարակութիւնը՝ որ նոյնպէս կիսատ մասց։

Հրամարակութեան այս կրիին փոքրեր գնէ այս ուռուած ալ սենցան որ հայագէտ Տեղաքան զայտ Ղիմիթեայ իներըն, եւ հրամարակեց գուցերի սառաւմարիւթիւն մը նախ Հովումայ Գիտութեակց ցեմարակի տեղեկացրոց մէջ եւ ապա առանձիւն տեսարակով, ու ուր

Ասրիւուգ Յօհաննա ալ Քիմիան, Սարեկի քերթուած ալ ուղարկ և սենի շարպաւութիւն կիսու սու Կործին ու պարացածելու։

Հ. Բայրութիւն, 1890, էջ 109-110։ «Յաւուր երարքի ներգունական մերց Ծեղնարանց, Վուստ. Երեք յեղան եւ սորոյ քերթուած ի հայ բարբառ, որում միայն պիտուակ յանձնաւ ու մըսան եւ ուռուած իմաստան զարգանաւութիւն պահանձ, պայման համարէ կամ այսպիս կամար, մինչ յանուած կիրարանիւն բայց պայմանակ անձանթիւն, զար ին սեներէ թէ Ալեքսանդր Համատուան, զար առանձիւն մէջ եւ կ'անձնական իւս պահպան առաջնորդ էր այսպիս պահպան։»

Հ. Պոլիսի Համեմատական, Ե. Պոլիս, 1890 (Ա. Տարի թիւ 1՝ Ապրիլ 15), էջ 23-4։

«Պատասխան անց թ. 2, էջ 40-3։ Զետարին մաս անշնուածիւնը քի մէկոր։ Թարգմանաւեան համար կ'առաջ մէջ արդմանին անձանթ է, որոյ համանաւ է զննեան բարագանաթեան հովիպան կառելլը, որ ժամանակիւնց կ'անձնակ կ'անձնական իւս պահպանին է շնորհուած կ'անձնական իւս պահպանին։»

Հ. Պոլիս (թ. 2) էջ 43-8 եւ (թ. 7) էջ 153-156։ ամբողջ ուղարկ 23-27, ծառաթութեանց մէջ Համեմատական կամարնեան հրամարակին։

Հ. Rendiconti della R. Accademia dei Lincei, Classe di scienze morali, storiche e filologiche. Vol. II, fasc. 5 (1893), p. 277-297. (Թիւ 21 Մայիսի նոյն առաջնորդին։)

Տ. E. Teza, Dell' «Essassemero» di Giorgio Pisido

քննութեաւ և համեմատաթեաւ կ'առնիք րացի
յըս սկզբանդրէն նաեւ պատական թարգմանաւ-
թիւնն, բայց բան եւ յաշեալպէն հայերէնն՝ որպէս
մասմէ եր յիշեալ փոքրերպէն: Հայոցեամին յայտ-
նած բացական կը որ ցա տեսնէ ամրապիտան հոյ
բագիր, համեմատաթեաւ ընթիւթեցաւած ու տար-
րեսթեած եւ յըս մնաքի հետ մոքք կ'եր-
պուլ Հ. Ս. Տերյանի իւր հրատարակութեան
փոքրին ընդհանուր մէջդ առ տար եւ ըքք կ'իրին
ունենալով նոյն դրսութիւնը կը հրատարակէ
այժմ առանձին հասարագ մարդողական բնու-
թիւնը կամ էջ առ էջ յըս բնուդրի հետ
մէկնել, եւ ճնիպացած ամէն էջ բոցածիւթիւնը ծա-
խօսութիւններով, լուսաբանելով հոյ թարգմա-
նութիւնը:

Համարու ներածութեաւ կը կամ կախարակէ
(էջ 5—11) մ'եռքը, որ համարափ տեղեաւ-
թիւն կը տրուի յըս հետեւնին, իւր գործոյն,
հայերէնն եւ ներկայ հրատարակութեան հանգա-
մանաց մասմէ, կը դրսի հոյ բնագիր դիմոց յառ-
նաբեր (էջ 12—191), իւրիւ խորպէր ընթիւթեով՝
“Ալշօքեայ իսք Ավելիկան ընկած-իւնի կ'օրոքեայ
պիտի ենոյ, յանորէնն հետեւնիվ” (Էհայմէ-
րօն Շ Հօօմօռըրցա ։ Եարցիւն տօն Պուտօնու.)
վաս ից Անտառին հարց ձեարակիւթիւնը մէջ ու կ'իրոց
պակելով՝ ոյժմ իւր նորութե կ'երացացի Սաղմուն մէջ հուռը (Սլշ. գ. 24) կամ “Որքն
դի մէն են զօրք քուն Ցայ բնագիր դրաւծ ե
Մէկնի հրատարակութեան համամատ. բայց ծանա-
թութեանց մէջ լիսվին համարակած ան չնշանա-
կուած է նաև Հերեքի հրատարակութիւնը եւ
անոր տարբերութիւնը, յատկուցէ անոնց որ
տեկի մերձաւր են հայոյն բներցուածոց երբ կը
շենք ասիզոյ, պարագու մէ որ շատ յանձնագիտէզ
է: Ցայ ընդադրեւ շափական ըլլազդ որոց տողե-
րով՝ պէտք եր արձիկ հոյ թարգմանութիւնն ալ
տրամակել տողերու եւ թուրարիւ: Այս կ'երպ՛
զոր գործագած էր արձեն Սուբրէն, սուսդիք
յարմար է, եւ կը դիրէնցնէն աշխատաթրոցի մը
վասասկէն նշանակեան այս կամ այս նորոց հայոց
տար հետեւթեամբ երկու գուռարութիւնը կը
ծագէին: Նախ հոյ բնագիր ներկայ դրից մէջ հա-

secondo la antica versione Armena. Nota. Roma 1893.
Nº pp. 23:

1. “Ալշօքեայ Գերբոյ Գեւէտոյ իմաստաբի
տպապատ հանքեր յաց նորոց ու լասաբանութ է Հ.
Անձնու Ա. Տուրեան, Անեսու. 1900: Յ էջ 181:
2. Պահառութիւն մէ կը համորդոց որ յանիս ուր
հոյն այս կամ այս յըս ձեռագրին հետ կ'աշխատու, նշա-
նակուած և պարզապէս օրինակ մ'առ Մինի կամ նաև
մանի: Լաւոցոյն կը ձեռագրոց նախական համառապա-
թիւնը: Մին հայունն պիտի ենոյ յոցիւք ու համ-
ասամակներն (Ա. Գիրը, Բարեկան Նախագահութիւն ու մա-
տէն աւելըց համարու իւրաքանչ նշանակէ մ'առ մ'առ մ'ա-
ռ ընթիւթեց աշարժելով միտամ մնաց ք. ա. Մինի հրա-
տարակութեան (ան էջ. 9): Այս ամէն նշանակութիւնը
ունի Պիտի պատ ուրաքանչ մասնակութիւն, ու Հրատա-
րակութեան եւ ոչ ալ այժմ մազի որ հոյ թարգմանութիւն
աւքի առնեն ունիք:

բիրուար տողիր պակաս ունի, մասամբ անչուշտ
ոյն գործարինին թերութեամբն՝ որմէ պիտինակուած
է Սիմակիւթիւն ձեռագիրի, բայց նուու շատ մասամբ
պարզապէտ անիէ որ թարգմանինին զանոնիր գոտած
չեր իւր յըս սկզբանարին մէջ ուսուի եւ ու թարգ-
մանաւ ընդհանրապէտ: Ազդ հայն այս ցէմ ու գէմ
ու գէմ գնենը, բնական եր որ տարիզը էլեր պա-
րզ մայիսին հայերէնն կողմէն Ասոր գարման տարած
է Հրատարակիւն անոնց որ պակասներու նոր նորի-
նանց է եւ ասոնց լասուցած հայերէնն թերի
ուղերձ, բայց նշյուն հետ շխատանկաւու համար՝
զատ տեսակ տառերզ ապահովէրին: Մասկան
մասն մէջ բոլորպէտն առանձնավայր է տողերու
կարգն, պահեար ունչուար եր յանին գէմ ու գէմ
գնել, բայց եւթէ վերջոյն համարա գտառարեւե-
լով առզերի Անյուսու ու ըրած է Հրատարակիւթէ:
ծանօթաթեամբն մէջ նշանակելով հայերէնն տո-
ղերու կարգը: Անուշու որուոն ուղիղ է, եւ ան-
ցուշու իւրացի ալ կ'երեւ յայ հրատարակիւն կար-
ծէր թէ ոյր համականինին յանուան եկան է
համարակիւթեամբն յան յերթեառն տե-
ղափառ թենեն: Բայց եւ պահէւ առանց բնակա-
նակու հրատարակութեան վերջն կեր շի ներ-
կայուցընը մէջ գիրքի Անուշուն համար մակ ձեռա-
րիք, եւ ասու գործեալ կ'նմթագրիք որ նախ-
ական հայն այս լիովին համարութիւն կը արդէ յայն
բնագիրներան: Բայց այս կեռը գնեն ամէն մասա-
բառելով պահչափ պահչող էն: Քամի որ շատ
ասքրեր եր պահովանակու հոյ թարգմանին գոր-
ծածած յայն օրինակիւ: Սակայն լ'արք եր պահ կ'ետին
վրայ նորանակ:

Հայ բնագիրն լւասարանութիւնը նոխ է եւ
ընդհանրական յանդուած: Տաղ առ տու նշանա-
կուած են յանին տարրերու թիւներն, հայ թարգ-
մանին տարրեր ընթերցուած գոտա ըլլազը, ըն-
թերցման շփոթութիւնն ու նիթեական փօխա-
գութեամբն ինտուսն ու մինիստիւն: Բնակա-
նակու մացուած շին զննանկայ Հաստակուորին
տարրերութիւնն, որոնք ինչպէս նաև Ալբանայ
տուած քաղաքաներն իւրենց տեղա գտանուած-
նեն: Ընդհանրակու ինտուսն հրատարակութիւն
նեն է, զովութեամբն ամէն կորմանի, գանի
մ'երկորութական կեռեր գործոյն յարգը չեն կ'ընար
որուէ կ'երպով նուազընեւլ: Ահա այս հրատարա-
կութիւնն է որ ատիթ եւ գիրութիւն տուաւ ներ-
կայ համարա գոտութեամբ:

Գալով հայերէնի ձեռագրաց զարմանիք է որ
Աննական համակուորին մասնի, որ ամէնէն յա-
ռաջ հրատարակուած է, ամէնէն քիչ բան դիմանէր
որոց կ'երպով: Աւելիքնեւ ինչպէս աեսանք կ'ըսէ
թէ կ'ալ անունէն միւսու կ'գտնուի: Այժմ
հրատարակիւթը բացացայտ կը յայտարաք (էջ 5)
թէ շշիք մեր տեսան պատհ հասանելու յիշեալան
իւր ընթերց վերաբեր առ առ առ գու-
գունդակութեամբն մատենինն, զգամանակէ գրու-
թեամբն եւն: Հշամանէթ եւս զայցամանէ տեղեկու-

Տ Եթե ընդարձակ Նախ. 927 առջն (էջ 98—100):

թիւն թէ նաև ի յօդուածի որեք Հ. Արտեմի Սուրբեան ենք: Անրիխոս այլիս այլուստի միայն միշտ է որ Սուրբեան առաջիւ բան մ' ըստ չէ ձեւագրին մասին իւր վերջիբեռ առաջին յօդուածին մէջ՝ Հատակուոր հրատարակելու առեն: Ասկայն երեր յօդուածին մէջ՝ որ անձամօթ մեացած է, կը տանենք դոնէ ընդհանուր տեղեկաթիւն մը, որ կրտսենք վեճեալիյ ձեռագրաց առանձնահանցակի մը մէջ: Հոն հանեւեալ նշանակուած է՝ “Պատրիայ դարասէի” (Խաչը ըշտացան ի իշխառաւեց): “Այլ մշտաշաք երիքի բնութիւն եւն, ձեռագրիը՝ “Տօնալու Դ. 101—105: Հոն գերականութիւն էր ձեռագրին, հոն Տօնական: Բայց քանի որ միւս պարտասենքը համարուած էն, երկու տեղեկաթիւն ալ միեւնույն ձեռագրին կը նշանակեն անշաշաւու Անջ կեալ իւ մայ այլոց բացարարւթեան կարու:

Ամրոշական օրինակին համ Անտոնեան Հարց ձեռագրին մասին, զոր հարեւանցի տեսած ենք առաջիւ մը տեղեկաթիւն իւր առու Հ. Դ. Կազարեան վերջիշեալ առաջ: Ձեռագրիը՝ որ նշյա համարուած մասին յառաջ առցահանութիւն էր Սեպազլեցի Խալիլյաց ծաղկանական պարտասիմուն: Թագու է՝ “բայց մադարաթի նման” եւ “գրութիւնն ըստիք: Գրաւած է ԱՌԾ (— 1701) թօնին Տիգրանակերտ Անդամ գրչէն համար գրուգ, ինչպէս յիշատակուածն ալ կըսէ: Հաւա-

1 Արարատ 1875, էլ. 354 Պատիւն գուառ էրիս ձեռագրի մը Քերտաւութեան լուրջաւութեան փոքր, եւ զորն առարկան քը իւ թիւնուր, յաստի հայտ որ ամրագլւթեն թիստ ու պահան երս՝ Անդ. էլ. 257 կոց ուսւ գուառի նշանութեան նշան, այս իստ որի գուառակի թերեւս Սպահանու Անդամ գուառի համ ուրիշ մը գերականուն զարդարանքնեան որ գուառի գուառ էն զարդարանքնեան մը շնորհր գանձակաթեան թիւ իւր կանաչական անձնութեան մէջ իւր մը կըսէ իւր կանաչական մէջ անձնութեան մէջ իւր մը կըսէ իւր կանաչական մէջ անձնութեան մէջ:

2 Երեսուց ալ պատասէի, պետք նայ ուղարք, որ է Տօն 85 Պատիւն, պիտ Անտոնեան օրինակ իւ սկզ 35 առաջ շնէիքնեավ մէջ յանձնուած պահան էն էն ծերական ու հասար այս է: Առաքեան Քերտաւութեան մէջ էլ/է էլ, հոն Աթանական, Դ. 101—5: Բայց առու Անձնութիւն հատակուոր միւս մուտ իւ միւս ու պահան մէջ նաև էն էն անձնութիւն անձնական մէջ անձնութիւն է: կամ անց մէջ իւ շնունդ Քերտաւութիւն:

3 ԱՊՀՅԵՄՄԵՒԹ, 1890, էլ. 40—8:

4 մէջ Վերինուր նորու կոս յիշատակուածն “Օրինակն է կըսէ իւ թիւնութեան բաշար ձեռագր Պայ զոր ի թօնին Հայոց Անդ (— 1701) յանձնան Յանիսի կըսէ իւ շնունդ Քերտաւութիւն:

Թիւնն ինչպէս կը անձնուի մեծ բան մը չէ: բայց յարի կ ձեռագրին իւր պարունակութեամբ, ուր երեք վեցօրնոյք կան յատկապէս բարսղնն ընթերապցին պինակ մը¹, եւ յարի նաև այն կողմանն որ ինամուս եւ բանիմոց գրչէ մ' եղած է ընդհակապէս: Միայն Պիսիդէս ինքնին բաւական է մեծ յարդ տառ ձեռագրին: առաջ ուր բայց իւ հատակուոր մը՝ կորուած պիտի համարեւը: Այսու հանգերը բացալիք է որ ուրիշ օրինակն ու եղաւական գանձի մինիսինի եր թէներ լուսապէնն:

Գէորգ Պիսիդէս (Ղեարցիոս Ո Պուտիշ) կամ Պիսիդէսի իւր հայեննեաց Պիսիդիս անունն այս պէս կալուած, Ասպիւաւ և սահմանապահ Ա. Ա. Ասպիւաւ կենաց-հեց-641 ն. Պուտի Հերակլիու կոսմիք որով (610—638)* որ յետոյ հիմնագրի եղած Արակամայց աղանդին, նշանաւոր տաղաչափ նշերէն է Քիւզանեան գրականութեան: Քիւ ամենն եւ յարդ գութեանց մասին յաման յաման գրուած է ի հոգին, գուցոց մեծագրութիւն յամանի հրատարակուած եւ քննուած: Գրութիւնն ըստ կրում բարկամայց պարզ անունայի են, իւր առենք առան և մէջ զութեամբ, տաղաչափութիւն, այն պէս որ ընդպնդեան ժամանակի ամենալաւ այշապահ այշապահի բանասանին էն, զոր Ծոյկը մինչեւ անդամ անդամ երիքն եւրիսկեալ նշանաւութիւն է, զոր Ծոյկը մինչեւ անդամ անդամ եւրիքն եւ բարքարուաց եւ ի մերժումն նշիքի կամ բարտարութիւն պատերազմնն առարկաք Կոստանդնուպոլիս ի մէջ Աւարց և Քաղաքացիուց: (541 տաղ.) Աւարց պայ յարձակուէ կ 626ն: — 3. “Հերակլիուան (Արախլաւ) կամ ի հասարաւ կործակութ խորովոյ տրցոցին Պարփից, (471 տաղ.) Ներոսկան և Հերակլիու 626ն գրաւած: Երկ կ. Պուտի հասան վերինական յաղթութեան լուրը: Միա բազմութիւն շափական գրաւանենք յիշեալը: “ի վերաց ընդունակութեանց (262 տաղ.) Արոբրուս օսով, ընծայուած նայ Անդրեան: — “Ընդգէմ ամրակից Անդրեայ Անտիքացուց” (726 տաղ.), վարդապէտական նիւթով ընդգէմ հաշուաւոր աղանդաւու:

1 Զեւսութիւն պատական պարանակութիւնն ըստ իւր ցուցիչին հնաւածն է: “Ա. Գիտ Ալ-շաբաթ թթորմանեւ, ի լուսի բարբարոյ հնաւած բարելարու կախուող աղանդի Մորուց Հանվանցեց-ը: — 4. Գիտ Գիւլյուս Բարելար զինուսի:” — 5. Ա. Գիտ Ալ-շաբաթ Ալ-շաբաթ պարզաւութեան սառուց: — 6. Ա. Անձնաւ Հարուց բարելար զինուսի: — 7. Միհնաւ թիւն Ընթերապցի պարագան կամ կամ կամ: Արոբրուս պարագան կամ կամ կամ:

2 Խամբանակ անս Krumbacher, Geschichte der Byz. Litteratur. München 1897, p. 709—712. Teza, dell' “Essaemero” etc. p. 8—10 և Ալեքս., զբ օր. Wetzer u. Welte, Kirchenlexicon (Ա. Aufl.) V, 1888, p. 337—8, և առաջի Քերիւան գործ:

ըն Աներոսի. — Տաղ սի ուրբ յարաւթիւն Քրիստոսի մերց, իր 628ին, քարձեալ՝ տաղ Ազատան Խաչի (Պարսից ձեռքէն Հերակլի կայսեր կողմանէ 628ին, տաղը 116.), ուղերձ մուտ նոյն Հերակլ՝ իր 610ին դժոխա մերժելով դահ ելաւ. (89 տաղ.) սաղագիր մ'ու պատրիի եւ կուսանիշ Բանան (168 տաղ.) եւ անթի վերտառութիւններ պէսուէ անձեռք (ի ուրբ Կացանս եւ Դամբանա, Գր. Նազինազցի, Նիւացի, Բարսեղ եւն եւն) եւ Ներեւու վայր, օրինակ Համար Սերեբրի Համան մասնագործարներ, Հերակլ շնչառ մէկ բարձեաց եւ նշաններ. Ըստ իկ գումարի իր սաղազարութիւնն վասա մորդեցին կենաց, (90 տաղ.) շիփ շերզ շառութիւններ. Ասերայ իր ամենամեծ գործն է միջ այն, որը Հայութինն ասուի է ոյժմ մը խորց, Պիտիկայ ավելիցույց իսկ Ավելունանուններ (Էհայիսրոն Դ Կօօմուրցի), իր բնապատճեան նկարագրութեամբ՝ իր ժամանեակին դաստիարաց համեստ, եւ նաև լի պատճեան ակնարիներով, մանաւանդ վերը՝ որոց ուսկցյ հայերենն մէջ ոյժմ շառ կրծառաւած են:

Գիտիեայ ոյր գործոց մեծապայտ մասին ըստի Հրատարակիթին մ'ըցած է Ներսոնութեար եւ լուսաբառութեար՝ Բանար, օրոն գործ լոյց համատ է մուտ մահանենին եղաց Ֆոջինի: Անրայիշեալ երեք պատճեաններն ի Հերակլ ասէ առաջ հանգեր ներածութեամբն ու ծանօթութեամբ՝ Հրատարակած է նաև Ինկենի: Անրոշը կրնան է Միջն իր Հաշկաւու Հրատարակութեան մէջ: Անոնցի ենու ու շառ բան գտնեցաւ եւ Հրատարակուեցաւ. պայպէ բարձարի տաղեր եւ վերտառութիւններ Հրատարակեց Շատերութիւն՝ Իրաւացի է Կրութիսիք յայստան բարձանքն՝ այս ամէն հին ու նոյ գործինքն ամփոփեւու նոր լիստաւոր Հրատարակութեան մը մէջ. Առաջ միկ դրաւագը՝ ճառ. Ա. Անոնասոյ վրայ՝ որ Գիտիեայ կը արտէք, ոյժմ կ'ընծայուի Սպիրինիսօթ. (ան Կրութիսիք, էջ 190):

Յատկապէս Անցրեայն, որ հս մեջի համար կարեւու է, առաջին անգամ՝ Հրատարակած էր Մորել, որ յեայ յաճախ պառացաւ: Նաև վեց

։ Querei, Opera Georgii Pisidae, Theodosii Diaconi et Corippi Africani Grammatici, ed. Fr. Fogginii, Roma 1777.

։ J. Bekker, Georgii Pisidae Expedition Persica, Bellum Avaricum, Heracelia. Bonnæ 1836, 90 pp. XLII + 166. (Corpus Scriptorum Hist. Byz.)

։ Migne, Patrologia Series Graecæ XII, 1162 – 1756.

։ L. Sternbach, Georgii Pisidae Carmina inedita, ի դիմ Wiener Studien XIII (1891), 1–63, XIV (1892), p. 51–68. — Համար. Sternbach, De Georgio Pisida Nonni sectatore, ի դիմ. Analecta Graeco-latina philologis Vindobonae congregatis obtulerunt collegiae Cracovienses et Leopolitani. Krakau 1893, p. 38–54.

։ Hexameron, ed. F. Morel, Paris 1584. գործ Անցրեայնը 1588, մից ամսահանը յաճախ Ա. Հարց գրութեանց Հաւաքմանց մէջ, պայպէ օւ Տիգն, Magna Bibliotheca (առ. Կեօն 1618), V, 256–270, եւ եւ եւ.

առարի եւըը Հրատարակից Բրամելիկ՝ առանց առաջնորդն ճանչնայու, եւ այն ճեռագրի մը սփառ Ասորագրէն Խարեւելով Ավերցի Ասկրանադրացաւ անհամար: Խուերցի ընդունածած է Մարելի ընագիրը, միայն անը լսաբին թարգմանութիւնը Հայունեալ՝ նոր Հոգացածած. Եղանց Միջնի քաղաք 1865ին Թէեւ միոյն տարի մ'ետքը՝ բայց շատ աւելի լաւ ընացիք մը հայոց ու Հրատարակից Հերերէն կը առ գեց կը լիս իր Հրատարակութեան մէջ: Հիշու ոյր երկուոր գործածած է թարցւեսը սիրել այժմ Հրատարակիցն այլ, ընդունել Միջնի բնագիրը լուցին համեմատելով եւ նշանակելով Հերերէի տորբերութիւններ:

Պիտիկայ գործոց բայց հայերէնէ մրակ ուրել հիմ թարգմանութիւն մը ծանօթ է: որ Հոյերէնին համար ալ նշանակութիւն ունի. Սրբակին՝ ուսուական թարգմանութիւն եղած կ'ըստ 1885ին Դեմետրիոս Zografi և այն հիմ պարագան քոյթէն: Երկու ձեռագրաց մին արգէն նոյն ժամ գորէն է, միոյն ժե գորէն: որոց համեմատ Հրատարակից այլոց գործոց բարեկանութիւն գոյն գետպինին այս համարակին, որ յեայ սուսամատիրութիւն մ'այլ Հրատարակին դորեց մասն Միխարութիւն թերթին մէջ: Ալըր ուսուամատութիւն մը Հրատարակին էր արգէն կ'ինքիսն լուսաւորութեան միքարութիւն թերթին մէջ: Հայութէան Տեղոց ցացցոց որ այս պաւակները որ գրամատարական է անմասնէն և բարձր հայերէնին կ'առաջանաւ ի կրութիսիք յայստան բարձանքն՝ այս ամէն հին ու նոյ գործինքն ամփոփեւու նոր լիստաւոր Հրատարակութեան մը մէջ. Առաջ միկ դրաւագը՝ ճառ. Ա. Անոնասոյ վրայ՝ որ Գիտիեայ կը արտէք, ոյժմ կ'ընծայուի Սպիրինիսօթ. (ան Կրութիսիք, էջ 190):

։ Ed. Brunelli, Roma 1590. ըստ Կրութիսիքի Անցրեայնութիւնը անհամ երկու ձեռագրեր են՝ Cod. Parisi. 2893 (Ձ. գործիք) և Paris. Bibl. Mazarini 568 (Ձ. գործիք): Բայց զինական ժամանակաշրջան մէջ առ կ'առ Ավելունադրաց արգամ պաւակներ են առ անձանակ մէջ անչափութիւն կ'առաջանաւ ի կրութիսիք ամէն անձանակ մէջ: Առաջ յունարէնին հիմ: Պատմաւած յայսնին է. Երկուոր ալ անձանակ են յոյն բնագրի մ'առաջնորդ մը թարգմանութիւն մէջ: Հայութէնին կ'այլ համար ալ: Առաջ զի երկաւուն ալ իրաւութիւն կ'առ անձանակ մէջ: Առաջ յունարէնին հիմ: Պատմաւած յայսնին է. Երկուոր ալ անձանակ են յոյն բնագրի մ'առաջնորդ մը թարգմանութիւն մէջ: Առաջ մը արգամ անձանակ մէջ: Առաջ յունարէնին առաջ ամսահանը մէջ թարգմանութիւն մէջ կ'առ Ավելունադրաց արգամ անձանակ մէջ: Առաջ յունարէնին առաջ ամսահանը մէջ թարգմանութիւն մէջ:

։ R. Hercher, Claudio Aelianus Varia historia (Lips. 1866) II, 603–662: Քաջամիթ սուրբ գրութեանը:

։ Schljapkin, Шատուման Ռ. Պանդէ ու Շառուսուսութիւնը 1885 թար, Petersb. 1892: Ք Հայութէն Ավելունադրաց հիմ անձանակ գրամանեան թեան, թ. 324: Հայութէն գրան է քանութիւն մ'այլ Կ'ենոր Պատմաւածութիւններ, Սինամուրութեան մէջ թիւ 1890 (Հատուր 269) Գաւան էջ 264–94:

։ Ա. Անցրեայն՝ Հրատարակից հետու պարագան անձանին, այս Միջնիութիւն թերթին մէջ: Journ. Minist. 1888 (Հատուր 255) Յանաւոր, էջ 1–20:

։ Տեղ Տեղ, միդ թ. 14–18: Զենք կրնար կրկնել բացանաթիւ որ իրաւունքը:

շատ աւելի մերձաւոր է հայերենին քան Միջնի հրատարակածը, թէեւ յաճախ կան նաև համառակա դէկէպօր։ Հայոյն գաղափար եղող յօյն օրինակին մերձաւոր մը պահսերվ՝ այս պահաւոր գոնե անուղղակի կրոն լուսովնել զաւականը և Սահման այս շատ կարեւոր կէտք սովորած ենք հոս միայն ակնարկեալ անցնիլ։

Հայերենն ինչպէս պյժմ ծախօթ է՝ համեմատելով արդի յոյն բնագրին հետ մեծապէս առարեր է պյլեալլի կողմանէ, թէ ծաւալով, թէ տողերս կարգաւան եւ թէ իրավանչեր ասութեանց կերպին լուս բնի երցուաւոներու կողմանէ։ Ի հարկէ ասոնց մեծ մաս մը պարզապէս դժբախտ արկած ի մը հետեւութիւն է, այսինքն պակասաւորութեան այն գաղափարին՝ որնէ օրինական է միակ առողջական օրինակին Անուսնեանց։

Նախ աշքի կը զգոն է ծաւալին զգալի պակասաւութիւնը Ամժի հայերեաւոր հարիւրագր տողեր պահան սանի քան յօյն բնագրիը, թէեւ վերջինն ալ ձեռագրէ ձեռագրք պեսէն է։ Ծառ բան սաւագի թարգմանչին օրինակին մէջ ալ չկար բայց շատաւան շառ բան ուլ պարզապէս ինչն կորուած է հայերենին, մինչեւ բառապահ մը նոր ձեռագրի մը լայցըն զական են այժմ գործին ամենակարեւոր մասերը՝ ներածութիւնը և Աւելացանն, որուցի քանի մը ուղ միան մասաց է։ Ներածութեան (բր. առ. 1—84) ինաւոր Անուսն կարելի ըլլու մինչեւ ։ Քան զի տառ մեծ մասը մինչեւ առ 50° ընդայտական է Անրդիսի կամ Սարդի Պարփարիքն, որուն մասերին էր Պիսիդէն և ու տակամին սուլ գաւառաւութեան էր, բայց քիչ մ'նեար Հիմնադիր եղաւ Սահմանայց զանագին և ենեղեցական անհանուն ինուսութեանց ասիթ։ Կրօնա մասաւութ որ թարգմանչին կամ որեւէ հին դրչի մը համց շէր դործոյս մասը ընծայութիւն, ուստի յուստաւու ըլլոյ Սահմանայովին եղան շերեց։ Քան զի որ ընծայականնէն ալ մաս մը պատաստ է կորուանէն (առ. 32—50.) պյառակ որ Անուսնեան Հարց օրինակը՝ կորուցնելով սկզբն ու գործոյն խորացիքն անդամ այժմ կը սիր 32 տողով։ “Եկի բերելով քեզ յանուասա

1 Հարցիւրաւոր նն օրինակներ, զարդ ան Հարցարկին ծանութակներ մէջ։ Օրինակի համար ու խօսք (40) Համ գիւման վարդութեան համար սուսն ու սուսն ըստ Միջնի ըլլու։ Է՝ “առ ի համաստի անդ շնո համառ սուսն” (ու ուսն սա... շնա)։ բայց շերեք ունի նշիք ՝ զարդարկութիւնն, (ու նշար), ինչ ասութիւն, ոստ զի դիմութիւնն ունի շնիւրագրան ինչպէս ենց աշական է (փի. էջու անի՞ կորացաւութ է քաջ ուսուցի)։ Միւս կորուն առ 300 տերէ իսում թէ ինսթիւց ՚ինի նոր մասու նշիք համաստի և Միջնի բնադրին (նուս ցուշ ցըռա)։ ինչ շերեք ՝ բուռուցան մոզ իւստ (ցրիչ քնա)։ Կամ պես պարզապէս թիւք անձն էն։

Անդիւրաւոր օրուն օրինակն դրշքն է Պիսիդէն (առ Պիսիդակեր, առ 567) Քերթուածին համար 3000 տող շնէն ուրուսնա, զի Բայեր որուրութ է ծնչունա իրու հուզու, ու մերձարարգե պայտէ է։ Մին սուն 1910 առ (— օրուն համար այժմ հայերենին ձրաստ բային աւ, —) Հերեւէ 1894 մայսի 8-ը Տեզ, թ. 6 և սուսնու։

պրէ՝ Պատուզ մակենայ ի քյոյց ցօղյ են, բայց աստի նոյն պատմառը չկար ներածութեան միւս կէմ ալ յապաւելու, ուր Պիսիդէն կը յայսուն էր բիտաւորութիւննը՝ Պրոկիդ եւ Պրոկիւնաց գէմ գրեսու պր գործը։ Սակէ մասաց են մը առ սիրոն (51—56) եւ չըր գիշէրէն (77—80), որ գոն արօտ զաղափար են կու տան հեղեանկն նպատակին՝ տողերս ըլլալով՝ “Արդ ով իմ իմաստան ուստասերն բանից, Լուր, Պրոկի... Լեսեցն Պրոկիւն (Որոչէն Պրոկին եր) եւ խօսեցն վայապարակը, Գրիշէրէն ալ հարցած են նոյնը։ Հոս ձեռագրին լուսանցքի վրայ կարմրագի նշանակած է՝ “Գրիշէրէն է թէ առ Պրոկի ուն յարտաքին իմաստարացն ձկուից՝ Եղուէն իսկ յայտնի է որ բաւական հին լուսանցքարութիւնն մըն է։ Պրոկիդ Դիբադսոսի վայց՝ որուն հայ թարգմանթիւնն ալ կայ, իսաւուն ենց արդէն։ Վենետիկ յաստատութիւնը իր սկի Ներածութեանէն եսքը ճիշդ Երկրից հատածին աւաջին սուլին կամ տող 85։ “Ո զիշտաշրջ երինի բութիւնն են։

Մեծապէս վաստած է վերջարանն ալ՝ մազթաթ Զերակիլ եւ որդուց համար, եւ ի վերջ ուզուած է Զերակիլ, որն միան սկզբ մասցած է (առ. 1838—58) վերջինն ալ կիսան մալով եւ անկէ ետքը կյուսերով երկու առող հէսերու որ բան Զերակիլ որդուց համար է, այսինքն (1863—4)՝ “Եր արե զուր ուրու (բն. “ոսու” ըլլոցէն նայտ (բն. “ըարպարուսու”), Յորժամը ընդէլլու մըր զայրացն սուր նոցաց այսպէս անկան աւարտելով։ Մասցաւ ամբողջ տողերը պահուն են. (1859—62, 1865—1910.)

Բայց մարմանն մէջ նախ միշէն այս կիսոր զրիթ է կէսու ուր հոյն կարգաւ կը նիշ անայ, կամ բազմաթիւ տողեր պահան։ բայց առ համարակ անշնչն համարուիլ, քանի որ նոյն մափականթիւն սուսն յօյն ձեռագրիքը ալ, միան մեծ թերզութ մը ըլլալով՝ ուր անշուց թուով մը նիշան է։ Խնդիրը կը փոխու կիրարը կէսին, ուր միակ հայ օրինակը շափազանց մեծ աւարերութիւն կը ցացընէ տողերու շարբին ու կարքին։ Կորդի անշնչն ասքքրերութիւն աւաջին մասն ալ կը մէկ երկու սուլ։ բայց բան 927 առջն ետքը բայրութիւն ասքքրեր կարգ ունի Անուսնեան օրինակը։ Հարցարկակիլն ինչպէս ըսինք՝ սուլք գրեր է յօյն ընտարքին համամատ, ծանօթաւութեան մէջ նշանակ եւով ձեռագրին, որ բուրսվին խանան է։

1 Ռամա. Մաթ. Առաջ. Առաջ. Ա (Աննան 1895), էջ 22-48։

2 Ա Ամ մէջ պահան է առ 783—838. Առ սկզբն էն կարու Ներածութեան ետքը՝ սուլք 96, 115, 159, 197 (Ճիշդ ու շնչնի), 306, 322-5, 464, 493, 516-7, 555, 570-1, 675, 678, 764-5, 850-1, 879-80, 892-5 և 907-8։ Ըստուր յետամատ էն։

3 Անդիւր 401-6 տողերս կարգ է՝ 402, 404-6, 401, 403. ասքքրէ սուլքու առ 479—81 (օր. Անուսնեանց), 492-7, 1661, եւն։

4 Տեղ մարմանն տող 927 Կամ. (էջ 98—101) գաղափար մը տառ համար միշնք պահան կարց։ Տակ 927էն ետքը կամ տառ միշնք այսպէս 1009, 1010, 1052-3, 1046-51, 1054-69, 1136-53, 1165—85, 1188-97, 1204-7, եւ սուսնու։

դան ալ ունի եւ առէի նման անոնց։ Այժմ
շշշտեմք որ հսյ բնագիրը պրադրուած կամ փո-
փոխուած ըլլալու շատ նշաններ ունի։

Նոյն իսկ նենեկուած փոքրիկ Հասակոտորը
քիչ առարկերութիւն չափու առաջ հանդիպ
մի առ մի նամակիւ հուս Արդեն այս քանի մը
տողերու մէջ կը դանենք առարեր շարագառուած
եւ համառօտուած տողեր, ոյնիպէս սարը կոր
մը՝ որ չկայ ոչ յունիւ եւ ոչ միւս հայ ձեռագրին
մէջ։¹ Ըսթե բրուածոց առարկերութիւնն ալ մե-
նան չեն, երբեմ լաւագյոյն, որիք աղեղ երրուցն
ալ յուրի միշեն անդամ պրադրուածներ կան եւ
նամակու։² Քանի մը հասած բաժանաւութեր,
զոր ունի Անտոնեն Հարց օրինակը, Վենետիկին
և յուրցներ, ինչպէս չունի յահութեն ալ։³

Նոր բնագիր մը դանել ըստ այս անհրա-
ժեշտ է, թէ պահանջը լացընենու եւ թէ հա-
րացաւածուած հայ թարգմանենիւնը պահուած
ցընենու համար Արդի միակ օրինակը՝ բաց ի վե-
րայիշեալ պակասութիւններէն՝ կը ցցցըն նաև
բազմնթիւազաւուաղբաներ, միշեն անդամ առած
կացած առարկերներ որ թարգմանենիւն կիրար
ըլլալ։⁴ Լաւագյոյն օրինակ մ'այս ամենը մաքրելով,
աւելի հասկրամատիք մը պիտի ընծայէ։ Բայց
այս վերջին կետին համար շատ մեծ ըլլալու էն մեր
ակնկալութիւնը։ Մթին՝ շատ աղեղ առանց յու-
նականին ստոքիք անհանդամին պիտի մայու միշտ
հայերէնը։ Վասն զի այդպէս եւլծ է իրթէնաբան եւ
յահութան թարգմանչնին գրչէն, նիւթական ու առ-

¹ Տես տաշ 369 Խում. (առգեր ունի ի Համախօսորն), և 369 - 80 (պահանջը խորու եւ համառօտուած համա-
խօսորն), և 369 համակը.

Օրինակ համար տաշ 168 կամ հայուսութիւն
կամ պրադրութիւն Վենետիկի սկզբանու շաբաթուն (— Եղիս.)
կամ սպասուաց ըստ առաջնաւ աղեղ անդ պարուսուու
(հրաբուու) ըստ Հրատապահին հոյց կորացած կ'երեւոյ
տարիուու։ — Տաշ 126 «Հրատապահ» ըստ սպասութիւն
կամ պահանջը (— Հերեր ու պահանջը և այլն) — Հերեր ու պահանջը և այլն, — Տաշ 177
«Անդամ» ուղարկը կորացած եաւու, ըստ Սենենակին,
Վենետիկին «անդամաներ», ուղարկը երկուուն «անդամ
երազաւեար»; — Արքադրութիւն կը տաշուալու տաշ 201
«զըսում անդամ» եւ ինքանց վերքի (— ուղարկը անդաման երազաւեար)։
որ յահութան երազաւեար է, ուստի պրադրութիւն Վենետիկին
կեր գոյսուց վերէն, պրադրութիւն մ'այս շատ հին է,
որին լազուու ներս տեսն է։ Սպասութիւն թարգմանու
ու արկ աղեղ մը (տաշ 366) գրանք է պահուստու երես
առարեր յոյն բառի շաբաթ (առօքուու) իսկ Վենետիկի դա-
հէր է երբոր աղեղ մը (տաշ 307) «երեքն թիւացաւան
զոյսանը հայերէնին յարմար ըլլալ»։

4 Ասպետ տաշ 85 կը աղեղ իսպառութիւն «Եղ. Երես.՝
203» Եղ.՝ Օրույ. 216 «Եղ.՝ Արքադրութիւն. է.՝ 241» «Եղ.՝ Լուսակ.՝
4 Ասպետ 287 «Սպ.՝ Բ գարսէ ի կեր» (մասն), ան-
շուշ.՝ տիեր.՝ 579 «Զոր. . . ու պահ. շիք մը լուսաւուն»
Հրատապահին սպասութիւն «այսու պահ. սկզբան» — 808 «Ապ.՝ իցէն, (Տե-
պեալ.) — 753 «Ձերոց վեհուստունիւն հոգաց բանաւութիւն»
(Քհնապահ.՝ տիեր շիք մը լուսաւուն) — 1050 «Ապաստ.
շուշ.՝ ասպահ. լուս.» — 1204 «Ձեր խոնան.՝ (Արշակնան,
ծրացան գործարան.)» — 1822 «Ապ.՝ լուս.»; 1243 «Ղառա լու-
ստունիւն, եւ շատ նմաններ, զրոնք պրադրութ է ճարու»;

ուկան թարգմանութիւններու առաստել ենթէ,
շփոթութեամբ ընթերցմանց յայն օրինակին եւ
նման պարապաններով։ Առկա թարգմանութեամ
որպիսութեան վերաբերելով՝ կ'արժէ գանէ հա-
մառարի աեմնել յաջորդով։

(Հարուսացիւնիւն)

4. Յ. Տ.



Ա Յ Հ Ա Յ Հ Ա Յ Հ Ա Յ Հ

Ն Ո Ւ Հ Ա Յ Ց Ո Ւ Շ Ո Ւ Շ Ո Ւ Շ Ո Ւ Շ Ո Ւ Շ Ո Ւ Շ Ո Ւ Շ

39. Considerations (études sociales) par ARMENA. Florencee, impr. G. Barbèra. 1900. 8° pp. 386.
40. ՍԵՐԻԵ Ա. ԱՆԻՒԹԻՒԾ, Լրամինաց: Վենենա, տպ. Միւ. 1900: 8° էլզ 2+144.
41. ԱՐԱՆԱԾՈՒՄ անգլան Շախոսավան, պատմական, լե-
զուաբանական եւ թնական. Դրո. Կ. Յ. Բամա-
նան: Կատու Բ. Գրակ Ա: Պարի 1900. 8° էլզ 96.
(տարեկան շրու գիրը՝ 20 Փ.ր.)
42. BASMADJIAN K. J. — Une nouvelle inscription Ar-
menaise on vannique.
43. BASMADJIAN K. J. — Une nouvelle inscription by-
zantine.
44. ԱՐԺՈՒՈՒՆ ԲԺ. Վ. — Խնամատարութիւնն առողջ
երեխանըրի: Տփ. տպ. Մարտիր. 1899. էլ 110+Դ:
Գիր 25 կ:
45. Տեղական Արբատահնամ ընկերութեան Զինու-
նիւ: Դ. տարեցրան 1899 Միւ. 1 — 1899 Նեկու. 31-
դիմի, տպ. Մամիր. 1900: էլ 12:
46. Բանակն եւ ընապահմական զիտութիւններու ու-
սուուցն սահմանական պարտապաններու մէջ: Փարի,
1900. էլ 1: Գիր 40 ս.:
47. ՆԵՌԵ Փարիսի Խամախարհային արտէսուանա-
դուց 1900: Փարիս, տպ. Համալու., 1900. էլ 16:
Գիր 1 Ֆ.ր.:
48. ՓԱԼԱՎԱԾՈՒՆ Յ. Դ.՝ Նախառարեց զործնական
երկրուափութեան եւ գավառութեան: Կ. Պ. 1900.
էլ 4+59: Գիր 3 ՀՀ:
49. BABAIAN Dr. AWET, Les Sources minérales de
Tifis. Paris 1899, 8° pp. 8.
50. GAUTHIOT ROBERT, Note sur l'accent secondaire
en Arménien. — Note. Paris 1900, 8° pp. 7.

39. Considerations (études sociales) par ARMENA. «Հայուհի, կը սորտաքէ գործոյս
հեղինակը, որ ըստ այս կեզանն մը լուսաւութիւնն
է իր երկարութիւննիւն հրատապահէւու ասեն: Բո-
վանգակութիւնն ալ կը համապատասխանէ: Վե-
նետիկին Խորհածութեամբ են ընկերական
ինդրոց մասին, որ Երբագիս մաքերը կը յազեն,
միայն ընչ մը լուսաւութիւնն էստիւլ: Հասարա-
մականն եւ պահուաց են ըստ այս խորհրդա-
տուեան ասենաւութեամբ նիւթերը: Եւ ընապահն քա-
ղաքակիրութեան եւ ահամարական եւ ընկերական
ինդրոց գրեթէ ամէն միջին եւ տպեղ կողմիւը
քննաւուած են հստ համար համ, գրքին մէջ գանէ աղեղ
մը գտած, առանց որոշ կագէք մը կամ գասաւ-